

**El debat sobre les Caixes d'Estalvi
en el marc de la Crisi Financera**
Agustí Colom

RESISTÈNCIES

Universitat Progressista
d'Estiu de Catalunya (UPEC) és filla d'un
llinatge que no vol que resti desconegut.
Fills i néts de les aspiracions de les classes
populars catalanes del segle XIX, plasmades
en el seu vell lema "Instruïu-vos i sereu lliures, associeu-
vos i sereu forts, estimeu-vos i sereu feliços", fills i néts
de l'esforç de la primavera republicana dels anys trenta
on s'anunciava que "Per damunt de tot, cultura.
Res no quedarà de l'esforç cívic dels nostres dies sense
la pressió d'un ambient que ens porti a tots pels
camins més càlids de la intel·ligència" i fills i néts de
l'antifranquisme social i polític que aconseguí reconstruir
la raó democràtica al nostre país, volem que el llegat del
passat també teixeixi el nostre present cap al futur.

UPEC Universitat
Progressista
d'Estiu de Catalunya

El debat sobre les caixes d'estalvi en el marc de la crisi financera

Agustí Colom

Professor del Departament de Teoria
Econòmica de la Universitat de Barcelona

Ja fa 4 anys de l'inici de la Gran Recessió de 2007 i malauradament les perspectives econòmiques actuals, al menys, en un conjunt de països, entre altres el nostre, no són gens positives. La meua posició no s'ha d'interpretar com una visió pessimista de la realitat sinó del convenciment que les anàlisis que emanen de les principals institucions econòmiques sobre quins són els problemes de la nostra economia estan errats i sovint interessats i per tant les propostes de sortida de la crisi no sols són ineficaces sinó que existeix un greu perill que ens instal·lin en una situació de degradació econòmica i social interminable.

Així doncs, entenc que per poder articular una sortida efectiva de la crisi econòmica-financera cal partir de tres premisses. La primera, reconèixer que aquesta crisi és la crisi del neoliberalisme, és a dir, l'actual

crisi constitueix la constatació del fracàs de la doctrina econòmica del neoliberalisme i per tant també de les polítiques i receptes que se segueixen proposant com a fórmules de sortida de la crisi. La segona premissa, malgrat ser una obvietat, no sembla que en totes les instàncies econòmiques ho tinguin present: l'atur és el principal problema econòmic actual. La taxa d'atur, en el primer trimestre d'enguany, ha assolit el 21,29% de la població activa espanyola, això significa que a Espanya hi ha 4.910.000 persones aturades. A Catalunya els aturats són 727.600, el que significa una taxa d'atur del 19,01%. Amb aquestes xifres és evident que estem davant del més greu dels problemes econòmics i per tant, les mesures de política econòmica han d'anar dirigides prioritàriament a resoldre'l. La tercera, fa referència al far que ha de guiar la sortida de la crisi, si reconeixem que aquesta crisi

ha posat en evidència el model de creixement de les nostres economies, planteja que les solucions no poden seguir essent les mateixes. Estem davant una crisi de model de producció i consum, així doncs, la sortida de la crisi ha d'apuntar cap a nous recorreguts. Tenint en compte, doncs, aquestes tres constatacions o premisses, centraré la meva anàlisi de la crisi financera en cinc reflexions i una proposta final d'actuació al respecte.

L'origen de la crisi: la desigualtat

Diversos autors han argumentat sobre l'origen de la crisi, destacant un o altre aspecte com a element explicatiu fonamental. Així, Simon Johnson en el seu article *The Quiet Coup* (The Atlantic Monthly, maig 2009) planteja la crisi financera com resultat de la desregularització i liberalització del sector

financer que va alimentar, a més, la cobdícia dels financers, alhora que no va impedir les connivències entre aquests i els respectius reguladors nord-americans per afavorir els interessos de Wall Street. Altres, han insistit que va ser la cerca de nous espais de valorització del capital el que va conduir ingents quantitats de recursos financers cap el sector immobiliari generant una bombolla d'actius que finalment va esclatar. De la mateixa forma es poden albirar processos similars en els mercats de primeres matèries o dels aliments en l'àmbit mundial, o intuir els intents de generar nous espais de negoci privat en el camp de les pensions o de la salut en diversos països, entre els quals el nostre. N'hi ha d'altres. No obstant això, hi ha un argument explicatiu que es troba en l'origen de tots els altres i és l'augment de la desigualtat.

Sí, plantejo que en última instància la causa de la crisi financera ha estat la desigualtat. Les polítiques neoliberals impulsades des dels anys 80 del segle passat han tingut un fort impacte en l'augment dels nivells de desigualtat, en gran part impulsat per les reformes impositives desfiscalitzadores que han beneficiat àmpliament les classes més riques en detriment de les classes populars. Però com que s'havien de mantenir els nivells agregats de consum a fi de sostenir la demanda agregada es va atorgar al crèdit la funció estabilitzadora de l'economia. Així doncs, de la mateixa forma que en les formulacions keynesianes les polítiques redistributives de la renda mitjançant el sector públic juguen el paper estabilitzador econòmic, en el món neoliberal és el crèdit qui pretén adoptar aquesta funció i d'aquí l'extraordinària "financiarització" de

l'economia. Minsky, ja havia assenyalat el paper intrínscament inestable del sistema financer i la comprovació dels seus efectes, malauradament, els hem viscut de primera mà en aquesta crisi. Així doncs, la crisi financera ha estat la crisi de la doctrina de l'endeutament i per tant, la crisi de la doctrina econòmica que l'ha promogut. Restablir una economia amb menors nivells d'endeutament requereix per tant, restablir majors nivells d'igualtat.

Les finances: els mercats han fracassat

El sistema financer té una funció econòmica fonamental, connectar l'estalvi amb la inversió, i d'aquí la rellevància de les entitats financeres en el bon funcionament del sistema econòmic. No obstant això, sabem que aquestes funcions no estan exemptes de dificultats. En tant que l'activitat financera tracta amb decisions intertemporals presenta una elevada sensibilitat a la confiança. De fet

com hem pogut comprovar recentment la manca de confiança pot arribar a cancel·lar l'existència d'operacions en els mercats financers, així després de la caiguda de Lehman Brothers els mercats majoristes de crèdit es van tancar dràsticament. Cap banc es refiava de cap altre, i per tant no hi havia possibilitats d'endegar cap operació entre ells.

Així mateix, no sols el sistema financer pot estar dotat d'un possible caràcter sistèmic sinó que determinades entitats per la seva dimensió i amplitud de domini en el mercat financer adquireixen en la pràctica la categoria de ser massa grans per fer fallida *-too big to fail-* la qual cosa, a més, accentua el perill de comportaments irresponsables de *risc moral* ja que actuen amb la seguretat que arribat el cas seran salvades.

És evident que els mercats financers estan dominats per grans empreses oligopolístiques que concentren un elevat poder de mercat. Alguns exemples, el major fons d'inversió de renda fixa - Pimco- gestiona una cartera per valor d'un bilió de dòlars –això és, aproximadament el volum del PIB espanyol-; les agències de qualificació –*rating*- Moody's, Standard & Poor's i Fitch constitueixen una indústria oligopolística on entre les dues primeres detenen el 80% del negoci del mercat. En aquest cas, a més resulta extremadament incomprendible que les empreses de qualificació estiguin participades per fons d'inversió com *Capital Group* i *Blackrock*, entre altres, que tenen amplis interessos en nombroses empreses, entitats financeres i altres instruments d'inversió. On es troba la independència exigible a aquestes agències?

Els mercats financers han fracassat en la seva autoregulació, no podíem esperar altra cosa, són mercats dominats per poders empresarials oligopolístics, amb fortes interdependències, fallades de mercat, problemes d'informació, i amb elevats poders de mercat dirigits a la consecució dels interessos econòmics de les empreses financeres en detriment de l'interès comú. En aquest context d'ineficiència, no podem acceptar que siguin les empreses les que dictin les polítiques, han de ser els governs en virtut de la defensa de l'interès general de la ciutadania els que prenguin les decisions. La política ha de governar l'economia en ares del bé comú.

I el Banc d'Espanya on era?

Que els mercats han fracassat en autoregular-se és evident. En general, s'ha culpabilitzat al procés de

desregulació del sistema financer als Estats Units com un dels factors que ha afavorit la propagació d'actius tòxics arreu del món. Frédéric Lordon en *El porqué de las crisis financieras y cómo evitarlas* (La Catarata, 2008) confirma que des que la desregulació financera s'ha imposat no passen més de dos anys i mig, com a promig, sense una "commoció [financera] important". A Espanya, si bé sembla que el Banc d'Espanya va ser actiu en impedir l'entrada dels actius tòxics de procedència nord-americana, va estar poc atent i extremadament permissiu a la generació del que han acabat esdevenint els actius tòxics de la indústria financera espanyola, els crèdits immobiliaris. La crisi financera espanyola ha tingut els seus propis actius tòxics, la seva pròpia bombolla immobiliària.

L'augment de l'endeutament a Espanya en la darrera dècada ha estat substancial,

si l'any 1999, el crèdit intern concedit per les entitats financeres espanyoles significava el 82,2% del PIB -476.966 milions d'euros- l'any 2010 s'havia multiplicat per 3,9, assolint el 173,5% del PIB, és a dir, 1.843.953 milions d'euros. L'any 2009 havia arribat al seu punt més àlgid respecte el PIB, el 174,3%.

L'endeutament va alimentar la bombolla immobiliària, fins el punt que en el seu moment més àlgid, l'any 2006, el 61,5 % de tot l'estoc de crèdit estava vinculat a la construcció immobiliària, quan l'any 1999 ho havia estat el 43,0%, darrerament, l'any 2010 havia descendit lleugerament fins el 59,3%.

Com era d'esperar, el crèdit a les llars va augmentar el pes del vinculat a l'habitatge i va passar del 70,0% l'any 1999 al 81,6% l'any 2010, és a dir, un augment d'11,6 punts percentuals. No obstant això, fou en

el crèdit al sector productiu on es va produir el canvi més substancial. Mentre, l'any 1999 el 23,2% del crèdit anava a empreses constructores i immobiliàries, vuit anys més tard, el 2007, el crèdit que fluïa al sector constructor i immobiliari significava el 48,5% del crèdit total als sectors productius. S'havia més que duplicat, i pel que sembla no havia despertat cap alarma en l'entitat reguladora. Ens podem preguntar, com no va actuar el Banc d'Espanya davant aquesta excessiva concentració del risc de les entitats financeres en el sector constructor i immobiliari.

A la seva vegada els bancs i caixes van acudir a l'endeutament exterior –al voltant del bilió d'euros- per obtenir els recursos que varen canalitzar principalment cap els sectors immobiliaris, com hem vist.

Què podem esperar de Bancs i Caixes?

La situació actual, a Espanya, del sistema financer és d'una extrema fragilitat. Així, ho reconeixia Jordi Gual –subdirector general i economista en cap de la Caixa– en la seva compareixença al Parlament de Catalunya el 27 d'abril de 2011 quan afirma que el sector es troba en una situació excepcionalment fràgil, de vulnerabilitat elevada, perquè és un sector en què ha augmentat molt espectacularment la seva dependència dels mercats internacionals, amb un elevat apalancament i amb uns venciments que són molt significatius. Ell els situa en imports de 103.000 milions d'euros de venciments per l'any 2011 i una xifra similar, 118.000 milions d'euros, l'any 2012. Per altra part, el deteriorament dels actius, és a dir la morositat dels crèdits concedits, ha assolit l'abril d'aquest any 2011 la taxa del 6,35%.

En aquest context, els recursos obtinguts per les entitats financeres es destinen a recapitalitzar les entitats i no al crèdit. A més, les mesures que s'albiren com la imposició de nous requisits de capitalització en base al compliment avançat de Basilea III, entre altres, no fan més que imposar a les entitats financeres que prioritzin les actuacions per satisfer les majors necessitats de capital i en conseqüència dificulten, encara més, el que aquestes entitats tornin a abocar-se a la concessió de crèdits.

La greu dificultat de les empreses a l'accés al crèdit ha estat corroborada per la recent publicació –maig de 2011- *Enquesta sobre Accés a Finançament de les Empreses*, any 2010 de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) realitzada per primera vegada. L'enquesta exposa que el 38,0% de les empreses no financeres

espanyoles varen sol·licitar finançament mitjançant préstecs al llarg de l'any 2010, d'aquestes, el 25,2% -una de cada quatre- va fracassar en l'intent d'obtenir el crèdit o préstec. En aquest sentit, el 60% de las empreses considera que la disposició dels bancs per facilitar el finançament ha empitjorat respecte l'exercici 2007, alhora que un percentatge idèntic, el 60% considera que requerirà accedir al crèdit en el proper període 2011-2013, per principalment, aconseguir mantenir el seu negoci.

Sense accés al crèdit, un nombre important d'empreses veuen en dificultats la seva viabilitat, al mateix temps existeix una opinió generalitzada entre experts sobre l'elevada sensibilitat de les entitats financeres respecte la conjuntura macroeconòmica de forma que no preveuen que les entitats financeres

comencin a subministrar el crèdit que requereix l'economia espanyola fins que aquesta se situï en taxes d'atur extraordinàriament baixes respecte la situació actual, és a dir, es comenci a generar activitat econòmica. Ens trobem, doncs en un bucle, en el qual sense accés al crèdit difícilment les empreses podran mantenir l'activitat econòmica i fins que aquesta no arranqui les entitats financeres veuran com segueix augmentant la morositat. Així doncs, els mercats, la indústria financera per si mateixa es troba incapaç d'activar els mecanismes que donin sortida a l'actual situació.

De la crisi del crèdit a la crisi del deute

I amb tot això, la crisi financera ha tingut un elevat cost per al sector públic i per tant per als contribuents. Cristina Iglesias-Sarria i Fernando Vargas, en un article sobre entitats financeres sistèmiques

publicat a la revista *Estabilidad Financiera* corresponent a maig de 2010 editada pel Banc d'Espanya, donen la xifra de 670 entitats financeres als Estats Units i 50 a Europa que fins aquella data havien rebut ajuts públics que xifren en 430 mil milions d'euros, import que augmenta si considerem els avals i altres garanties públiques, ells mateixos indiquen que a la UEM els imports sumaven ja un bilió d'euros en injeccions de capital, avals i altres fórmules de finançament. Miguel Angel Lorente i Juan Ramón Capella en el seu excel·lent text *El crack del año ocho. La crisis. El futuro* [Trotta, 2009] multipliquen per 6 aquestes xifres en incloure les garanties, parlen així d'un total de 6 bilions d'euros.

El Fons Monetari Internacional, en la darrera publicació de *Fiscal Monitor* [abril 2011] recull els imports d'ajuts atorgats

acumulativament des de l'inici de la crisi fins desembre de 2010 per una sèrie de països sumant en total un bilió d'euros, com hi haurien imports ja retornats per valor de 270.714 milions d'euros tindríem que a aquesta data el cost net per a l'erari públic seria de 820.714 milions d'euros. En termes de PIB, estaríem parlant d'ajuts en promig del 6,4%, però amb situacions molt diferents, destacant el 30% d'Irlanda, el 14% d'Holanda i el 10% d'Alemanya front imports del 2,9% referits a Espanya.

En relació a Espanya, la major part dels ajuts s'han canalitzat a través del FROB (Fons de Reestructuració Ordenada Bancària) constituït el juliol de 2009. Fins a 31 de desembre de 2010, els ajuts concedits o compromesos sumaven els 11.559 milions d'euros. A aquesta xifra caldrà, com a mínim, sumar-hi la resultant de la nova funció encomanada al FROB d'ajudar les entitats a assolir els nous

requeriments de capital mitjançant l'adquisició d'accions ordinàries per aquelles entitats que ho sol·licitin o que no hagin estat capaces de captar-los en el mercat.

Així doncs, la crisi financera ha tingut un enorme impacte sobre l'economia real i per tant sobre les finances públiques, tant per la via indirecta de la caiguda dels ingressos com per la via directa de l'augment extraordinari dels recursos i ajuts al sistema financer a més de l'augment de la despesa de subsidis d'atur, entre altres. El deteriorament dels comptes públics ha estat resultat directe tant de la crisi financera, -Espanya, l'any 2007, presentava un superàvit pressupostari-, com de la reacció proactiva dels governs, la política fiscal expansiva necessàriament ha de ser finançada amb dèficit per ser efectiva.

Més enllà de plantejar-nos el debat de com s'han d'instrumentar les polítiques econòmiques en el si d'una Unió Monetària –avui, aquí no és el tema- el que sí que podem dir és que de la mateixa forma que de la nit al dia es va passar de mantenir enterrat el keynesianisme a ressuscitar-lo, amb la mateixa acceleració abrupta s'han retirat els estímuls econòmics: augment dels tipus d'interès pel Banc Central Europeu i s'ha imposat la consolidació fiscal resultant en un efecte contractiu sobre l'economia.

Les rendes baixes i mitjanes estan pagant per triplicat la crisi financera i aquells que s'han endeutat per quadruplicat –crisi que no han creat i molts ni tan sols hi van col·laborar-: l'endeutament incorregut i els costos econòmics associats a l'esclat de la bombolla, el cost social de la crisi (atur,

disminució d'ingressos,...) la sortida política de la crisi (reducció de l'Estat del benestar,...) i la transferència de recursos públics a les entitats financeres. Els costos de la crisi repercuteixen excessivament desproporcionats entre els qui varen crear la crisi i la ciutadania que ha acabat pagant-la.

L'augment de les rendes salarials no sols constitueix un requisit per prevenir futures crisis, així com la condició necessària per estimular la demanda agregada que permeti reactivar l'economia i amb ella combatre l'atur sinó que és precís accelerar en certa mesura el desempalancament de les famílies la qual cosa podria efectuar-se amb una certa inflació, controlada. L'augment de salaris ajudaria a disminuir en termes reals la càrrega financera suportada per les famílies i per tant avançaria la reactivació

econòmica a més de resoldre situacions de precarietat social.

Un programa d'actuacions

Finalment, voldria acabar la meua intervenció indicant algunes mesures que al meu entendre haurien de formar part del full de ruta que estableixi la sortida de la crisi en l'objectiu de crear ocupació en la direcció de generar una economia més democràtica, equitativa i sostenible.

1. Exigència de responsabilitats a directius i consells d'administració d'entitats financeres i els òrgans reguladors.
2. Reconducció de l'economia vers nivells de major igualtat, la qual cosa requereix augmentar la fiscalitat de les rendes més altes, establir actuacions respecte les elevades retribucions dels directius, augmentar el salari mínim interprofessional...

3. Implantació de noves regulacions del sistema financer, penalitzar i fins i tot prohibir determinades pràctiques financeres altament especulatives, imposar una taxa sobre les transaccions financeres (taxa Tobin)...
4. Limitació del poder de les empreses financeres (política *anti-trust*), eliminar els paradisos fiscals, democratitzar les institucions financeres internacionals, crear una agència de qualificació d'àmbit europeu independent...
5. Vinculació dels ajuts públics a les entitats financeres al restabliment del flux de crèdit vers l'economia. L'atorgament d'ajuts exigeix el compliment de les contrapartides que es determinin en relació a retribucions, dividendes, etc.
6. Restabliment de la direcció política de l'economia: potenciar la banca pública, recuperar el paper de les caixes

d'estalvis, afavorir el
desempalancament de les famílies,
dirigir la política econòmica cap a la
creació d'ocupació. En definitiva hem
de canviar les relacions de poder.

Consell Social

- Comissions Obreres - CCOO
- Unió General de Treballadors - UGT

- Fundació Josep Irla
- Fundació l'Alternativa
- Fundació Nous Horitzons
- Fundació Rafael Campalans
- Fundació Cipriano Garcia
- Fundació Josep Comaposada
- Fundació Catalunya Segle XXI
- Fundació Pere Ardiaca
- Fundació Ferrer i Guàrdia
- Fundació La Fàbrica
- Fundació Terra
- Ateneus Laics
- Cooperació
- Entorn SCCL
- Escola Lliure El Sol
- Món-3
- SOS Racisme

- Acció Escolta de Catalunya
- Acció Jove - Joves de CCOO
- Associació Catalana per la Pau
- Associació de Joves Estudiants de Catalunya - AJEC
- Associació d'Estudiants Progressistes - AEP
- Avalot
- Casals de Joves de Catalunya
- Col·lectius de Joves Comunistes - CJC-Joventut Comunista
- ESPLAC - Esplais Catalans
- Joventut Socialista de Catalunya
- Joves d'Esquerra Verda - JEV

- Associació Catalana d'Investigacions Marxistes
- Càtedra UNESCO de Sostenibilitat de la UPC
- Coordinadora per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya
- Sin Permiso
- Suburbe-Associació Cultural Estenenet el Desastre
- DeBarris sccl

Ponències 2011

Resistències

UPEC **Universitat
Progressista
d'Estiu de Catalunya**

Amb la col·laboració de

**Diputació
Barcelona**

Ajuntament de Barcelona